

*Полякова О. С.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри військового права**військово-юридичного факультету**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено розгляду сучасного стану правового регулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України. Запропоновано привести у відповідність норми, які регулюють адміністративну відповідальність військовослужбовців Збройних Сил України.

Ключові слова: адміністративна відповідальність військовослужбовців, дисциплінарна відповідальність військовослужбовців, Дисциплінарний статут Збройних Сил України, дисциплінарні стягнення, адміністративні правопорушення.

Постановка проблеми. Сфера юридичної відповідальності взагалі та відповідальності військовослужбовців зокрема завжди привертала увагу науковців (конституціоналістів, адміністративістів) та військових, які зацікавлені й небайдужі до воєнної проблематики. Адже зазначена сфера є досить важливою не лише у військовій галузі, а й в адміністративно-правовій. Курс адміністративного права передбачає вивчення управління обороною, у межах якого, крім організаційно-правових засад управління обороною, комплектуванням Збройних Сил України, військовою службою, розглядається адміністративна відповідальність за порушення законодавства про військовий обов'язок і військову службу. Тому в статті серед важливих наукових завдань вказано на необхідність виокремлення підстав адміністративної відповідальності військовослужбовців та порядків її настання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти юридичної відповідальності військовослужбовців досліджувалися тією чи іншою мірою в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них можна виділити праці С.А. Авак'яна, Ю.П. Битяка, С.Н. Братуся, А.С. Булатова, В.Н. Дубровіна, А.О. Кондрашова, О.О. Косована, А.В. Кудашкіна, А.І. Стахова, В.Г. Стрекозова, М.С. Строговича, Р.Л. Хачатурова, І.Б. Цимбаренка та інших. Однак, враховуючи те, що вказані вчені в різний період та в різних напрямках досліджували питання юридичної відповідальності, вбачається за доцільне розкрити підстави адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України.

Тому **метою статті** є встановлення підстав адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України за чинним українським законодавством та порядку її настання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У військовому юридичному словнику зазначається: «Адміністративна відповідальність військовослужбовця – це форма юридичної відповідальності військовослужбовця за правопорушення, яке не пов'язане з виконанням службових обов'язків та не є кримінально караним. Вона розповсюджується також на військовозобов'язаних у період проходження ними військових зборів. Адміністративні стягнення накладаються повноважними орга-

нами державного управління (органами внутрішніх справ, державними інспекціями, посадовими особами, уповноваженими на те законодавчими актами держави)» [1]. На відміну від адміністративної відповідальності, дисциплінарна відповідальність являє собою «особисту відповідальність військовослужбовців за проступки, пов'язані з порушенням військової дисципліни, норм моралі та військової честі». Притягнення військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності здійснюється їх безпосередніми начальниками, а також начальниками гарнізонів, старшими морськими начальниками, військовими комендантами, районними (міськими) військовими комісарами. При цьому порушників може бути піддано дисциплінарному стягненню. Проступки військовослужбовців можуть також розглядатися на зборах особового складу та товариськими судами честі [1].

З наведеного насамперед вбачається, що адміністративна відповідальність настає за порушення, які не стосуються службової діяльності, а дисциплінарна відповідальність – за порушення, пов'язані з виконанням службових обов'язків.

Деякі вчені зазначають, що військові правопорушення є підставами для виникнення правовідносин між особою, яка скоїла правопорушення, та державою в особі органів управління (відповідного командування), правоохоронних органів, суду з приводу притягнення до передбаченої законом відповідальності. Чинне військове законодавство передбачає такі види відповідальності: 1) дисциплінарну відповідальність за скоєння проступків; 2) адміністративну відповідальність за скоєння адміністративних правопорушень; 3) матеріально-правову відповідальність за скоєння проступків, злочинів під час виконання службових обов'язків, наслідком яких є спричинення матеріальної шкоди; 4) кримінально-правову відповідальність за скоєння злочинів. Військовослужбовці на загальних підставах несуть цивільно-правову відповідальність за спричинення шкоди третім особам [2, с. 113].

Статтею 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3], яка регламентує відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень передбачено, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового й начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів внутрішніх справ, служби цивільного захисту й Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України *несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами.*

Так, пунктом 45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України [4] передбачено, що за вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Зазначені акти не встановлюють чітких меж між адміністративною й дисциплінарною відповідальністю та конкретне

стягнення за окреме адміністративне правопорушення. Дисциплінарним статутом Збройних Сил України наводиться лише перелік стягнень, одне з яких може застосувати на свій розсуд конкретний уповноважений суб'єкт до правопорушника. Підтвердженням цього слугує пункт 5 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, яким передбачено: «Щодо кожного випадку правопорушення командир зобов'язаний прийняти рішення щодо необхідності притягнення винного до відповідальності залежно від обставин скоєння правопорушення, ступеня вини, попередньої поведінки порушника та розміру завданих державі та іншим особам збитків». У Дисциплінарному статуті Збройних Сил України позначається, що на рядових (матросів) строкової військової служби може бути накладено такі стягнення: а) зауваження; б) догану; в) сувору догану; г) позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег; д) призначення поза чергою наряду на роботу (до 5 нарядів); є) позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос). На рядових (матросів), військової служби за контрактом може бути накладено такі стягнення: а) зауваження; б) догану; в) сувору догану; г) попередження про неповну службову відповідність; д) призначення поза чергою наряду на роботу (до 5 нарядів); є) позбавлення військового звання старший солдат (старший матрос); ж) звільнення з військової служби за контрактом за службовою невідповідністю. На сержантів (старшин) строкової військової служби може бути накладено такі стягнення: а) зауваження; б) догану; в) сувору догану; г) позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег; е) пониження в посаді; є) пониження у військовому званні на один ступінь; ж) пониження у військовому званні на один ступінь із переведенням на нижчу посаду; з) позбавлення сержантського (старшинського) звання.

Така позиція є надто засуб'єктивованою та може виявитися неоеб'єктивною під час призначення стягнення. Спроба знайти відповідь на питання про те, за які адміністративні правопорушення за Дисциплінарним статутом Збройних Сил України військовослужбовці несуть відповідальність, вбачається марною, оскільки цей документ таких положень не містить. Загальне висловлювання про те, що військовослужбовці за скоєння адміністративних правопорушень несуть дисциплінарну відповідальність, не дає чіткої відповіді.

У Дисциплінарному статуті Збройних Сил України оговорюється, що якщо під час службового розслідування буде з'ясовано, що правопорушення військовослужбовця містить ознаки адміністративного корупційного правопорушення, або отримано інформацію про вчинення такого правопорушення військовослужбовцем, командир військової частини зобов'язаний у межах своїх повноважень вжити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення відповідному прокуророві й спеціально уповноваженому суб'єктові у сфері протидії корупції.

На важливість розмежування адміністративних і дисциплінарних правопорушень вказує В.В. Зуй [5, с. 180–181], зазначаючи при цьому, що адміністративна відповідальність відмежується від дисциплінарної тим, що суб'єкт адміністративного проступку не знаходиться в службовій залежності від органу або посадової особи, яка притягує його до адміністративної діяльності. Дисциплінарний проступок є обставиною для притягнення особи до дисциплінарної відповідальності – це протиправна дія працівника, що порушує трудовий розпорядок, який встановлений на підприємстві, установі, організації. Цей проступок може проявлятися в порушенні службової, у тому числі трудової, дисципліни та спричиняти дисциплінарну від-

повідальність, яка виражається в накладенні дисциплінарного стягнення. Дисциплінарне правопорушення в більшості випадків пов'язане зі службовими, трудовими обов'язками особи.

Слід зауважити, що Дисциплінарний статут Збройних Сил України не містить переліку адміністративних правопорушень, за вчинення яких військовослужбовець має нести відповідальність. У пункті 45 згаданого статуту вказано: «За вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом, за винятком випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення». Це не є доречним, оскільки статутом не передбачається перелік адміністративних правопорушень. Пункт 75 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України передбачає, що начальники гарнізонів, старші морські начальники та начальники органів управління Військової служби правопорядку Збройних Сил України в гарнізонах мають право накладати дисциплінарні стягнення на військовослужбовців у таких випадках:

а) коли правопорушення пов'язане з порушенням правил гарнізонної або вартової служби;

б) коли порушення громадського порядку або військової дисципліни вчинене за межами розташування військової частини;

в) коли правопорушення вчинене під час перебування у відпустці, відрядженні, на лікуванні, на гауптвахті Служби правопорядку.

Статутом також встановлено, що дисциплінарне стягнення може бути накладене на військовослужбовця, який порушує військову дисципліну або громадський порядок. Звідси виходить, що існує лише дві обставини (умови) для накладення дисциплінарного стягнення: порушення військової дисципліни та порушення громадського порядку. Про адміністративні стягнення взагалі не йдеться.

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить норму про те, що за вчинення корупційних діянь або інших правопорушень, пов'язаних із корупцією, військовослужбовці несуть відповідальність згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Крім цього, за порушення правил, норм і стандартів, які стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм, правил полювання, рибальства й охорони рибних запасів, митних правил, вчинення корупційних правопорушень, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, нежиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або подання прокурора, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи *несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах*.

Для порівняння можна вказати, що в Дисциплінарному статуті органів внутрішніх справ України позначено, що особи рядового й начальницького складу, яких в установленому законодавством порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або матеріальної відповідальності, водночас можуть нести й дисциплінарну відповідальність згідно із цим статутом. У Дисциплінарному статуті служби цивільного захисту зазначається, що за порушення службової дисципліни військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність згідно із цим статутом, а також цивільну, адміністративну,

кримінальну відповідальність згідно із законом. Крім того, якщо в разі порушення службової дисципліни наявні ознаки адміністративного чи кримінального правопорушення, начальник зобов'язаний одночасно з накладенням на особу рядового чи начальницького складу дисциплінарного стягнення подати відповідні матеріали до органу, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, або до органу досудового розслідування.

Висновки. Слід констатувати, що питання адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України регулюються Кодексом України про адміністративні правопорушення та Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Кодекс України про адміністративні правопорушення містить норму про адміністративну відповідальність військовослужбовців за правопорушення на загальних підставах та норму, яка відсилає до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України щодо притягнення до адміністративної відповідальності. На нашу думку, останнє або є зайвим, оскільки Дисциплінарний статут Збройних Сил України не регулює адміністративні правопорушення та адміністративну відповідальність, або потребує необхідності приведення норми у відповідність до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення. Перспективи подальших пошуків автора в цьому науковому напрямі будуть спрямовані на поглиблення дослідження питань урегулювання адміністративної відповідальності військовослужбовців Збройних Сил України.

Література:

1. Военный энциклопедический словарь. – М. : Эксмо, 2007. – 1024 с.
2. Богуцький П.П. Основи військового права України : [курс лекцій] / П.П. Богуцький, С.М. Скуріхін. – О. : Фенікс, 2010. – 340 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня

1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22. – Ст. 197.
5. Административное право Украины / под ред. Ю.П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : Право, 2003. – 576 с.

Полякова О. С. Административная ответственность военнослужащих Вооруженных Сил Украины

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению состояния правового регулирования административной ответственности военнослужащих Вооруженных Сил Украины на современном этапе. Предложено привести в соответствие нормы относительно урегулирования административной ответственности военнослужащих Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: административная ответственность военнослужащих, дисциплинарная ответственность военнослужащих, Дисциплинарный устав Вооруженных Сил Украины, дисциплинарные взыскания, административные правонарушения.

Poliakova O. Administrative responsibility of the Armed Forces of Ukraine

Summary. The article is devoted to consideration of the state of legal regulation of administrative responsibility of the Armed Forces of Ukraine on the modern stage. It is proposed to align the provisions on settlement of administrative responsibility of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: administrative responsibility of the military, disciplinary liability of military personnel, Disciplinary regulations of the Armed Forces of Ukraine, disciplinary action, administrative offence.